

ТЕТЯНА ФРОЛОВА

СКАРБИ ЧОРНИХ КРУКІВ

КАЗКА

ЛЬВІВ - 2012

Авторська редакція

Художнє оформлення

© *Тетяна Фролова, 2012*

Жили собі три брати-кошикарі. Кошики плели, на базар несли, з того і жили. Не багатіли, але й не голодували. Якось один з братів і каже:

– А що це ми, братове, всім кошики плетемо, а самі жодного не маємо?

От засіли вони за роботу, а невдовзі кожен вже мав добротного прегарного кошика. Взяли брати кожен свого кошика та й пішли на базар. Не дуже щось купувати, а щоб кошиками похизуватися. Та вже, коли опинилися на базарі, то кожного закортіло щось таки купити. Старший брат Петро купив собі пса.

– Буде мене стерегти від всяких напасників, – сказав. Середульший брат Василь купив собі курку.

– І навіщо тобі та курка? – здивувався молодший брат Іван.

– Як це навіщо? У неділю зварю її в борщі та й буде обід.

А молодший брат Іван – як Іван: довго не думав, не гадав, а купив собі люльку.

От ідуть собі три брати-кошикарі, кожен своєю покупкою не нахвалиться. І застала їх в степу ніч. Полягали вони горілиць просто неба. Петро собаку до руки прив'язав, щоб той бува не втік. Василь курку в кошик поклав та й біля себе поставив. А Іван – як Іван: порожній кошик під голову поклав та й найперший і заснув. Незабаром і Петро з Василем поснули, натовмившись в дорозі. Про одно лише Петро забув: свого собаку нагодувати.

– Е, поганий у мене господар, – подумав пес, – інший сам не з'їсть, а свого пса нагодує, а тут...

Потихеньку він вивільнився від мотуза, з'їв курку і – давай Бог ноги! Втік.

От прокинулися хлопці вранці – ні пса, ні курки.

– Шкода пса, – сказав Петро, – я за нього немалі гроші заплатив.

– А ти думаєш, мені курки не шкода? – озвався Василь. – Така курка була! Такий обід пропав!

А Іван собі нічим не журився: запалив собі люльку та й попихує. Розсердилися Петро і Василь на свого молодшого брата, хоч він перед ними і нічим не завинив.

– Ти глянь на нього, – сказав Петро, – виходить, що він серед нас найрозумніший? Не бути тому.

– Не бути тому, – погодився Василь. – Нехай же і він нічого не має, як і ми.

Вихопили вони у брата люльку та й кинули у річку, що саме тут протікала. Попливла люлька за водою, а Іван на своїх братів дуже образився та й пішов берегом понад річкою, у протилежний бік, ніж мали йти брати. Спершу Іван ще дивився за своєю люлькою, що пливла собі за течією, а потім та люлька зникла йому з очей. Брати його не кликали, не зупиняли, то хлопець так і пішов, розмахуючи порожнім кошиком, не додому, а від дому.

Йде собі та йде. Вже за люлькою не дивиться. Що поробиш – нема. Коли раптом бачить Іван – а на березі дівчина-красуня стоїть, його люльку в руках тримає. Поклонився їй парубок, а вона й каже:

– Скажи, парубче, чи не схожа я часом на ворожку?

– Та ніби ні, – сказав Іван. – А втім... Правда й те, що не дуже я на ворожках знаюся, бо я до них ні за чим не ходив, і вони мене не шукали.

– А я, хоч і не ворожка, та знаю, що ця люлечка твоя.

– Моя, і справді моя.

– А хочеш її мати?

– Та хотів би.

– А що ти мені за неї дасиш?

– Та що я можу тобі за неї дати? Нема в мене нічого. Та й негоже якось, дівчино, свою люльку вдруге купувати.

– Однак доведеться, якщо хочеш її мати.

– Сказав же: нема в мене нічого. І грошей нема.

– Чи так вже й нічого? Он бачу, обручка щирим золотом виблискує. То віддай мені обручку.

– Е, ні, красуне. Обручку ту я нікому невіддам за всі скарби світу. Ми з мою коханою обручками обмінялися на знак нашої любові.

– То й що? Забудь свою дівчину. Хіба я не красуня?

– Ти гарна, дівчино, але моя мила краща. Якщо не хочеш віддавати мою люльку, то залиш її собі, або кинь у воду, як вчинили мої брати.

– Добре. Коли не хочеш віддавати обручку, то віддай мені хрестик. Он з-під сорочки виглядає.

– Е, красуне, і хрестик свій я тобі не віддам. Це благословення моєї матері.

Дівчина аж наче злякалася. Аж відступила від нього на крок.

– Хіба от що, – раптом згадав хлопець. – Якщо хочеш, то візьми собі мій кошик. Кошик добрий, моя робота.

– Ну... Нехай так, – все ще вагаючись, врешті-решт погодилася дівчина. – Давай свій кошик.

Хлопець тепер знову запалив свою люльку, а дівчина несла в руках гарний добротний кошик. Та вона чомусь не хотіла прощатися з хлопцем. Вони йшли собі поряд, наче їм спільна дорога стелилася.

– А знаєш, – озвалася, – я, здається, придумала, як можна використати твій кошик.

– Цікаво. Кошик – як кошик. Для чого ще його можна використати?

– А ось дивися, – засміялася дівчина і притьмом кинулася до води. Вона опустила кошик у воду, а коли його витягнула і стекла вода, то в руках у дівчини був повнісінький кошик риби.

– Оце так улов, – здивувався Іван.

– А ти казав...

– Такого я ще не бачив. Про те, щоб решетом воду носити,

чув, а про те, щоб кошиком рибу ловити, – такого ще не чув. Ну ти й вигадлива, – сміявся хлопець.

– От бачиш. А ти не хочеш мене за дружину взяти.

– Не можу, красуне, бо маю вже дівчину. Казав вже тобі.

– Вони далі йшли собі, а в кошику билася риба, не розуміючи звідки на неї така напасть.

– Купи в мене рибу, – раптом запропонувала дівчина.

– І купив би, – зітхнув Іван. – Та в кишені порожньо, ні шеляга.

– За обручку.

– Рибу за обручку? Та нізащо!

– За хрестик.

– Казав вже: це найдорожче, що в мене є. Ні.

– Тоді за люльку.

– Ні, дівчино. Без риби я ще можу обійтися, а без люльки мені було б тяжкувато. Ні, дівчино. Ти залишайся з рибою, а я буду з люлькою.

– А їсти захочеться. Дуже скоро захочеться.

– Якщо чесно, – сказав хлопець, – то я б і зараз не від того, щоб щось з'їсти.

– То купуй у мене рибу.

– Ти що, дівчино, глумишся наді мною? І де ти тільки взялася на мою голову?

– А от взялася, – засміялася дівчина. Далі йшли мовчки, аж доки вона сказала:

– Ну добре. Не думай, що я вже така лиха. Ми з тієї риби юшку зваримо. Почекай мене ось тут у видолинку, а я зараз прийду. Тут неподалік село є. То я побіжу та й роздобуду щось для нашої юшки. Та й варити, правду кажучи, ні в чому. В кошику ж не звариш. Я зараз.

– Одуриш? – запитав.

– Навіщо? – засміялася дзвінко.

Незабаром вона і справді повернулася, несучи все, що треба. Навіть хліба десь роздобула. Юшка вдалася на славу.

Доки вона варилася, доки наші мандрівники її смакували, стало смеркати і пора було вже думати про нічліг.

– Он бачиш, на горбочку дуб стоїть, – сказала дівчина.
– Давай біля нього й отаборимося. Ти ляжеш під дубом, а я собі з гілок колисочку заплету та й в тій колисочці і засну.

Так і зробили. Іван з трави собі постіль вистелив та й ліг під дубом, а дівчина вмостилася на гілках, як у колисочці. Ніч була тиха та погідна. Хлопець незчувся як заснув. Спав міцно, як натомлена людина, у котрої чиста совість і ніяких клопотів на душі. Прокинувся десь о півночі від якогось шуму і лопотіння. Спершу хлопець подумав, що це вітер листям бавиться. А коли прислухався, то зрозумів, що це не вітер, а крила велетенських птахів. Іван затаїв подих і слухав, що ж буде далі. А далі було ось що. На вершині дуба сіли три велетенських круки і заговорили між собою людськими голосами.

– Брате наш молодший, які новини маєш?

– Та майже ніяких. Хіба та, що молодший кошикар Іван відбився від своїх братів і тепер спить під нашим дубом.

– А ти, середульший брате, що скажеш?

– Та нічого. Хіба те, що на гілках дуба спить наша люба сеструня.

– Ну, а я додаю таке: якщо наша хитрюща сестричка виманить у того кошикаря обручку, то він буде її. Якщо їй вдасться виманити люльку, то він буде наш. А якщо нашій дівчині вдасться виманити у нього хрестик, тоді і він, і люлька, і обручка, і хрестик, – все буде наше.

– А чому так?

– Бо доки він носить хрестик, то його ні куля не візьме, ні шабля не зітне. Доки носить обручку, ніяка жінка йому до душі не припаде. А допоки він має люльку, ніякі чари над ним не владні.

– А навіщо ж наша розумна сестричка віддала йому ту люльку? Вона ж її мала в своїх руках.

– Бо наша сеструня захотіла дістати собі того хлопця.

– А ти думаєш, у неї це вийде?
– А хіба ж ти її не знаєш? Їй все вдається, все у неї виходить. Але чого це вона й досі спить? Навіть не чує, що ми прилетіли. Ану, молодший, розбуди її.

Молодший з братів опустився до сестри.

– Вставай, сестричко, роса вже впала.

– Ой, як же я міцно спала.

– Спала й не чула, що ми прилетіли. Вставай, сестричко, розімни свої крила. Полети над землею, пожартуй собі з місяцем, погойдайся на вітрі, бо так і літати забудеш.

– Втомилася я дуже.

– Вставай, не лінуйся.

І раптом Іван, що вдавав з себе сплячого, відчув помах її крил. Так, це могли бути тільки її крила. Від них віяло легкістю і якимсь дурманячим запахом. А потім хлопець почув з вишини її голос.

– Дякую вам, брати мої, що мене розбудили, що додали мені сили. Бо я вже ледве не повірила в те, що я – людина.

– Не гоже, сестро, роду свого зрікатися. Сідай біля нас та й будемо раду радити. Що ти думаєш з тим хлопцем робити, що спить під нашим дубом? Може давай ми всі гуртом ним повечеряємо?

В Івана серце немов зупинилося.

«Ото влип! І нікуди не втечеш. Скорше б ранок. Вранці я дам собі раду. А зараз... Що ж вона їм відповідь? Невже ж таки дасть мене розтерзати ненажерливим крукам?»

Коли чує:

– Ні, брати мої. До того хлопця вам зась. Він буде мій. Мені б тільки його обручку дістати.

– Не дістанеш. Він не віддасть.

– Віддасть. Ще б не віддав!

– А я кажу, що не віддасть.

– От прилітай завтра – то й побачиш.

– А як не віддасть, тоді ми завтра ним повечеряємо. Ух, смакота!

– Не наганяй апетиту, бо нічого з того не вийде, – сказав, либонь, найстарший брат.

– А чому не вийде, хотів би я знати.

– А тому не вийде, що він нам для іншого потрібний.

– Для чого?

– В науку його віддамо.

– А потім що?

– А потім він буде стерегти наші скарби.

– Скарби? І ти довірив би наші скарби людині?

– А що робити? Стерегти нікому. Нехай краще вже людина стереже, ніж ніхто.

– А мені здається, що нехай вже краще ніхто не стереже, ніж має стерегти людина. Від тієї людини самі тільки біди.

– Даремно сперечається, брати мої, – подала свій голос крукиня. – Ви забули про право на здобич. Це моя здобич. Цей хлопець мій. І я вам його не віддам.

– А як набридне?

– Не набридне. Він мені подобається.

– А як обручки не віддасть?

– Віддасть.

– А як не віддасть?

– Сама візьму.

– Досить вам сперечатися. Летімо скорше. Вже край неба червоніє.

Та й полетіли. А крукиня знову, вочевидь, стала дівчиною та й вмостилася на гілках у свої колисочці. Іван полегшено зітхнув, закрити очі і незчувся, як заснув.

Вже сонце підбилося високо, як хлопець розплющив очі. Крукиня поралася біля вогнища. Він довго дивився на неї.

– Дівчина як дівчина. І гарна, і вправна. Ну чому крукиня? А може всі ті жахи мені просто наснилися? Ні, не наснилися. Все це було насправді. І круки прилітали, і красуня та не дівчина зовсім, а крукиня. Тільки ще треба у воду, як в дзеркало, на себе подивитися: чи не посивів я часом за цю ніч?

Крукиня побачила, що він вже не спить, і підійшла ближче.

– Ну й спиш ти, скажу тобі, – засміялася. – Поглянь на сонце.

– А куди мені спішити? В поле їхати не треба, навіть кошики плести не треба, то можна й поспати.

– Ти вночі нічого не чув? Мені здалося, що я чула наче якийсь шум.

«Вивіряє, – подумав Іван. – Хитра бестія. Але й я не дурень».

– То може вітер був, – сказав байдуже. – Але я так міцно спав, що нічого не чув.

– Може й вітер.

– О, коли я вже засну, то сплю так міцно, що хоч з гармати стріляй, – не прокинуся.

– Здоровий сон, – тільки й сказала. – Ну, вставай вже снідати, – додала. – А то й пообідати не встигнеш. Я вже картоплі напекла і юшки наварила. Вставай.

Встав хлопець, потягнувся та, як водиться, протягнув руку за люлькою, а її нема. Став шукати, вже й у траві дивився – нема!

– Чого ти там шукаєш? – гукнула до нього від вогнища.

– Та люльку свою шукаю. Ти часом не бачила?

– Еге, про люльку забудь і думати. Нема твоєї люльки. Я її на картоплю проміняла.

– Мою люльку? На картоплю? Ти зле жартуєш, красуне.

– І зовсім я не жартую. Ходи вже їсти. Знайшов за чим журитися.

– Ні, почекай. Хто тобі дозволив взяти мою люльку?

– Овва! Мала б ще дозволу питатися? Взяла – та й усе. Треба ж нам щось їсти.

Іван встав, обернувся проти течії річки та й пішов швидким кроком, не озираючись, не дослухаючись до того, що йому гукала крукиня. Нарешті вона стала його наздоганяти. Аж задихалася – так бігла.

– Вернися.

– Не вернуся вже. Прощай, красуне.

Ледве не сказав «крукине».

– А сніданок?

– Снідай вже сама.

– Із-за якоїсь поганої люльки ти на мене так розсердився?

– Іди геть, злодійко.

Крукині треба було неодмінно якимось його зупинити, повернути. Брати прилетять, то будуть глумитися над нею, що вона незугарна, хлопця втримати біля себе, причарувати його своєю вродою, щоб він не лише про люльку, а про все на світі забув.

– Послухай, парубче, невже дівоча врода не варта якоїсь там поганої люльки?

Це була моя найкраща люлька. Я її купив за зароблені гроші. Із-за неї з братами посварився, коли вони її у воду кинули. А ти... Ні, більше я знати тебе не хочу.

– Ну годі тобі. Я пожартувала.

І крукиня дістала з-за пазухи Іванову люльку.

– На, тримай свою люльку. Тепер я бачу, що для хлопця дівоча врода значить небагато – менше, ніж якась там люлька. Ну... Люльку свою ти вже маєш. Ходімо тепер снідати.

І хлопцеві нічого більше не залишилося, як повернутися до того дуба, до того вогнища і до того сніданку, що приготувала йому крукиня. Краще б йому було того не робити, не повертатися. Але ми не можемо втручатися в казку, а тим паче щось хлопцеві радити. Нехай все буде так, як буде.

Поснідавши, полягали горілиць на траву.

– Ну що ж, красуне, дякую тобі, як то кажуть, за хліб, за сіль. Я неробою жити якимось не звик. Пора мені вже додому вертатися, з братами миритися та за якусь роботу братися.

Дівчина аж на рівні ноги скочила.

– Як? Додому? А я? Хочеш мене покинути? А я, дурна, для нього стараюся, його кохаючи. Ото дурна.

– Я ж казав тобі вже, що маю вдома дівчину. Найкращу в світі! І за ніякі скарби світу від неї не відступлюся.

«Відступишся, голубе. Ще й як відступишся, – думала собі, посміхаючись, крукиня. – От як тільки обручку в тебе заберу – так і відступишся».

А в голос сказала:

– Дам я тобі меду запахушого. Дам тобі зілля цілющого. Тільки віддай ти мені свою обручку. Ну хоч не на зовсім. Ну хоч на той час, доки я з тобою, а ти зі мною. Візьми мою, коштовнішу. А потім, якщо захочеш, назад свою забереш. Ну не могу я бачити, як на твоєму пальці виблискує обручка, що подарувала тобі інша.

– Е, красуне, не одурив я жодної дівчини в своєму житті. І тебе я не дурив. Я тобі чесно сказав, що маю дівчину. А обручка її, нехай не така коштовна, як твоя, – це свідчення нашої любові і я її з пальця ніколи не зніму.

«Знімеш, голубе, мусиш зняти, бо інакше я віддам тебе своїм братам, а вони вже зроблять з тобою, що самі захочуть».

Подумала так крукиня, а в голос сказала:

– Як так, то й так. Неволити тебе не буду. Щось я притомилася сьогодні, нічого не робивши. Давай заснемо на якусь часинку.

– Е, дівчино, ні. Ледаче життя не для мене. Я ще не дорешти неробою став, щоб серед дня спати. Це панські витрибеньки. Ти, якщо хочеш, то спи, а я піду, пройдуся, місця тутешні подивлюся.

Сказав так та й пішов.

Іде Іван та й іде. Коли назустріч йому собака. Такий забрьоханий, весь у реп'яхах, та й каже:

– Гав! Візьми мене собі, будеш мені господарем, буду тобі вірним другом. Буду стерегти твоє майно і ніколи тебе не покину.

– Взяв би я тебе собі, та сам зараз без дому по світу тиняюся. Ні їсти, ні пити, нічого нема та й майна ніякого,

нічого стерегти, бо ніякий злодій у мене нічим не поживиться. Та давай я хоч з тебе реп'яхи пооббираю та шерсть твою розчешу, щоб тобі легше було, бідний мій собако.

– Ти перший, хто пожалів мене, а то бездомного пса всі тільки сварять та б'ють, та ще каменюками в нього кидають. Візьми мене з собою. Вдвох легше, ніж одному.

– То ходи, друже.

Та й пішли вдвох. Йдуть вони, йдуть, коли кіт на дереві сидить та так нявчить, що жаль слухати. Видно, щось його загнало на те дерево, а злізти не може – боїться.

– Чекай-но, друже, треба тому котові допомогти.

Та й гукнув хвостатому:

– Почекай, хвостатий, я тебе зараз зніму. Тільки ти ненароком не видряпай мені очей.

Та й поліз на дерево за тим котом. Зняв його, заспокоїв, понишпорив по кишнях, чи не знайдеться часом чогось їстівного, але там було порожньо.

– От лихо, – забідкався хлопець. – Нічим мені, друзі, вас і нагодувати. То який же я тоді ваш господар?

– То нічого, – сказав собака, – ми й так бачимо, що ти хлопець щирий.

А кіт попросив:

– Візьми мене собі. Бо я не маю господаря. А без господаря котові ну ніяк, хоч пропадай.

– А де ж твій господар подівся, що ти за ним так побиваєшся? Видно, добрий був.

– Якби ж то добрий! От вивіз мене в ліс та й покинув. Ледве я тут не пропав.

– Та я б вас, друзі, взяв, та сам зараз без хати і без господарки. І стерегти нічого, і миші не заводяться, бо не мають де.

Отак собі розмовляючи, перейши перелісок та й опинилися в полі. Коли чують, кінь ірже. Та так жалібно, наче плаче.

– Ану, ходімо, хлопці, – сказав Іван. – Щось у того коня

негарзд. Хтось його кривдить чи що.

Та й до коня. А кінь і справді ледь не плаче. Хтось йому забави ради хвоста до ноги прив'язав. Гедзи геть його обсіли, до крові тнуть, а йому, бідному, нічим їх відігнати. Копитами б'є, ірже: мовляв, кробі, рятуйте. Та що з того. Ніхто його не чує, ніхто на допомогу не поспішає. Аж тут і нагодився Іван з котом та собакою. Відв'язав Іван коневі хвоста, до ран подорожник поприкладав. А кінь і каже:

– Хотів би я, хлопче, мати такого господаря, як ти. Візьми мене собі.

– Та я б вас усіх взяв, та не маю куди. Давайте так: якщо я цю ніч щасливо переночую, то поїдемо зі мною до мого села. Прегарне село, скажу я вам. Дрімайлівкою зветься. А як приїдемо до села, там і про дім подумаємо. А якщо я тієї ночі пропаду, то не згадуйте лихом. Був, мовляв, Іван, та нема.

– А що у тебе таке, господарю, що ти нізачо-ніпрощо маєш пропасти? – озався пес. – Розкажи нам, то може ми чимось тобі зарадимо.

– Та маю я тут одну мороку, та не хочу вас у це діло вплутувати. Справа небезпечна. Спробую якось сам.

Аж тут дівочий голос звився високо, аж під хмари, його кличучи:

– Іване! Кошикарю! Де ти?

– Тривожно так кличе, наче я і справді їй потрібний. Ховайтеся, друзі, щоб вас ніхто не бачив. Це зайве. А завтра вранці поспішайте чимдуж он до того дуба. Бачите? Он той, що на горбку, розлогий такий. Якщо мене не буде... Ну що ж, шукайте тоді собі іншого господаря.

– Іване, де ти? – долинув знову до хлопця дівочий голос, тільки вже не лагідний, а сердитий. Він звучав уже поблизу.

– Ось вона, морока моя. Вже незабаром буде тут. Ховайтеся, друзі мої. Краще нехай вона вас не бачить.

Тільки собака, кіт і кінь встигли заховатися, як з переліска вийшла крукиня. На її миловидному личку проступило щось хиже і воно втратило свою принаду. Дівчина накинулася на

Івана заледве не з лайкою.

– Де це ти бродиш? Я вже думала, що ти залишив мене та й подався до своїх братів.

– А якби й так, то що?

Крукиня знітилася.

– Та... Нічого. Просто я з ніг збилася, тебе шукаючи.

– А ти б на крила знялася. Менше б ноги боліли, крукине.

Чи ти літаєш тільки вночі?

Краще б він того не казав, але вже пропало. Хижість на її обличчі проступила ще більше, і воно стало зовсім потворним. Іван дивився на неї і не впізнавав її. Невже це та сама дівчина, що конче хотіла одягнути йому на палець свою коштовну обручку?

– А-а! То ти знаєш? – хижо блиснула очима крукиня. – То ти дурив мене, що ти вночі нічого не чув? Тим гірше для тебе.

– Почекай, розумнице. Але ж і ти мене дурила, начебто ти – дівчина. А ти ж крукиня. Думаю, крукине, що краще нам з тобою на тому і попрощатися.

Тут крукиня спробувала прибрати хижість зі свого обличчя і лагідно сказала:

– Ти що! Як можна! Я не хочу розлучатися з тобою. Та й вечоріє вже. Куди ти проти ночі підеш? Давай вже ту ніч переночуємо під нашим дубом, а завтра, як так дуже хочеш, то підеш собі, неволити не буду.

– Хочеш мене своїм братикам живісінького віддати? То ти не думай, що я вже такий дурень, щоб стерегти ваші скарби.

«О, то він дуже небезпечний, якщо він вже знає нашу таємницю. Треба щось думати та щось робити».

Голос у неї пом'якшав, став лагідний та медовий.

– Ну-ну, – сказала. – Все це дурниці. Мої хлопці люблять собі пожартувати. Сам подумай: звідки у чорних круків могли взятися скарби?

– Не знаю.

– От бачиш – не знаєш. Бо їх і нема. Ну добре. Ходімо вже вечеряти. Там така вечеря, що пальчики оближеш. Тетерук в казанку домліває.

– А де ж ти його взяла?

– Та вже взяла. Вполювала. Ходімо вже.

І дівчина засміялася дзвінко та принадно. Глянув Іван довкіл. Вже поночіло. Куди він і справді піде проти ночі? Треба було раніше про те думати, ще за дня. А тепер що толку картати себе за легковажність? Круки однак його знайдуть, бо він вже не встигне далеко втекти. Та й куди від них заховаєшся?

«Та вже що буде» – подумав хлопець і подався вслід за крукинею до вогнища.

Смачно повечеряли, наче й забувши про суперечку, а потім дівчина сказала:

– Я тут замість чаю траву заварила: і смачно, і корисно. Ось спробуй.

Той, хто нікому не робить зла, і не підозрює, що йому хтось може зло причинити. Отак і наш Іван. Випив запахуючого напою, похвалив та й зібрався спати, бо так чомусь його на сон схилило, що не було спромоги з тим сном боротися.

«А навіщо боротися, коли можна просто лягти і спати...» – подумав хлопець, ліг на свою постіль та й заснув. У голові йому зачемріло, забув і про небезпеку, що на нього чатувала, і про все на світі. Уві сні йому снилося його село, брати, дівчина Галя. А глибоко заснувши, вже нічого не чув. Крукиня покликкала його – він не обізвався. Крукиня підійшла й нахилилася над ним. Хлопець дихав легко, як дитина. Крукиня злісно посміхнулася.

– От тепер ти, голубчику, мій.

І стала знімати з його пальця обручку, а потім зняла хрестик, а потім стала шукати люльку. Довго не могла знайти, а потім таки знайшла, сховала всі ті скарби собі за пазуху і хижо посміхнулася.

– Тепер ти будеш мій, – тихо сказала. В цей час хлопець поворухнувся і крізь глибокий сон проказав:

– Галю, дівчино моя, як я за тобою скучив.

Крукиню від тих слів аж зсудомило.

– Ти диви! Скучив! Ах, ти, негіднику! Ну, коли так...

Віддам я тебе своїм братам і нехай вони роблять з тобою, що самі знають. Нехай хоч і повечеряють тобою – то й не шкода.

Галю! Дівчино! Ух!

А тут і брати-круки не забарилися.

– Ну що? – спитав старший. Крукиня мовчки показала свої здобутки.

– Ого! Сам віддав?

– А якже! Сам! Довго чекати довелося б.

– А як? Адже, доки він мав люльку, ніяки чари на нього не діяли.

– А трава? Трава – це не чари. Це ліки. Це снодійне.

– А він хоч живий? Ти не перестаралася?

– Живий, живий! Тільки дуже міцно спить.

– То може все-таки ми ним повечеряємо? – спитав найкровожадніший крук.

– Вгамуйся ти, – сказав найстарший. – Тільки й думки, що про жертя. Я ж казав, нащо я його хочу. Тільки-от сестричку забув спитати: як там із правом на здобич? Бачу, наша сеструня щось дуже сердита. Чи не здобич її часом розсердила?

– Так, я сердита. Берить його собі. Він мені більше не потрібний.

– А що ж так?

– Слухай, не лизь в душу.

– А в тебе є душа? Оце так відкриття. Ну-ну, не сердся. Мені просто цікаво стало, чим це він тобі так не вгодив? Я думав, що він вже втік. Значить таки втримала. То що ж трапилось, що ти його без жалю нам віддаєш?

– Віддаю. Хоч і не без жалю. Бо гарний. Але уяви: він уві сні свою Галю кличе.

– А-а! Тепер зрозуміло. Ну, хлопці, тоді ворухіться. Мотузки взяли?

– Взяли.

- Тоді зв'яжіть його гарненько, та й понесли.
- А чого так швидко? Ще й не відпочили як слід.
- Відпочивати потім будемо. Зараз ночі короткі, а дорога далека. Летіти з вантажем буде нелегко. Він хлопець нівроку.
- От я й кажу: нічого з ним возитися. Давайте ним повечеряємо.
- От ти в мене договоришся. Дивися мені, бо зв'яжу крила та й будеш сам наші скарби стерегти, сидючи в норі глибокій, ні сонця, ні місяця не бачивши.
- Всі замовкли і стали готуватися до важкого перельоту.
- Ти, сестричко, полетиш з нами. Будеш йому в дорозі голову підтримувати.
- Не хочу я з вами летіти. Мало вам того, що я вам його віддала, можна сказати, подарувала, то я ще маю з вами летіти?
- Щось ви сьогодні в мене дуже розговорилися. На скарби всі зазіхають, всі до скарбів ласі, а потрудитися ніхто не хоче. Чи може хтось з вас від скарбів відмовляється? То так і скажіть.
- Ніхто не відмовляється, – грізно сказала крукиня і її пір'я настовбурчилося, наче вона хотіла стати до бою зі своїм старшим братом.
- Я хочу знати, – сказала грізно, – коли ми ті скарби ділити будемо. Якщо ти найстарший, то не думай, що все це належить тобі. Скажімо, я хочу сама володіти своєю часткою і робити з нею все, що мені заманеться.
- І я також.
- І я.
- Ви що бунтуєте?
- Назривала сварка, що може дійшла б і до бійки.
- Чекай, брате, – сказала крукиня. – Ніхто не бунтує. Ми просто вимагаємо справедливо розділити скарби. Ми всі на них старалися. Здається, саме час. Що толку, що вони в нас є, коли ніхто не ладний розпоряджатися своєю часткою? А мені вже час про своє заміжжя подумати. А я не знаю, чим я

володію.

– Добре, – з погано прихованою злістю сказав старший. – Про те ми ще поговоримо. Летімо вже. Бо ніч на місці не стоїть.

Та й полетіли, несучи сплячого Івана.

А вранці біля розлогого дуба зібралися кіт, собака і кінь. Зібралися, а їхнього господаря нема. Кіт і каже:

– Що ти, собако, робив цілу ніч?

– Я? Я був голодний і шукав собі поживу. А що?

– А те, що ти мав стерегти нашого господаря, а ти дбав про своє черево. А нашого господаря понесли хижі круки.

– Куди?

– Шкода, що коти не літають. Я б за ними полетів і знав би, що сталося з нашим добрим господарем. А так я лише замаскувався поблизу і все бачив.

– То чого ж ти?

– А що я міг? Я навіть не собака, а всього лише кіт. Стерегти – це, собако, твоя справа.

Кінь похнюплено мовчав, переступаючи з ноги на ногу, а потім тихо сказав:

– Я пасся собі і не чув біди. Ми всі завинили. Але давайте не сваритися, а подумаймо краще, що нам робити.

– А що ж ми придумуємо? – сумно сказав собака. – Я в повітрі сліду не знайду. Не що інше, як треба нам шукати собі нового господаря.

– Ах, ти, собачий хвіст! – накинувся на нього кіт. – Чи не ти запевняв нашого господаря у ширій дружбі? Чи не ти, собача твоя морда, запевняв господаря, що ти його не зрадиш і ніколи не покинеш? Ти думаєш, я нічого не чув? Я на дереві сиджу і чую, як у траві коник пробігає.

– Я все це обіцяв. Це правда. Але ж той чоловік ще й до ладу господарем нашим не став. Він нас ще ні разу й не нагодував.

– І знову ти тільки про своє черево думаєш. А ще кажуть,

що собака – друг людини. Нічого собі друг! Не хотів би мати такого друга.

Кіт презирливо зафучав і відійшов.

– Іди собі геть. А ми, коню, підемо шукати свого господаря.

– То й ходімо, – тихо заіржав кінь. – Він мене від смерті врятував. Бо якби не він, то ті гедзи мене певно заїли б.

– Візьміть і мене, – попросився пес. – Це я так, згарячу сказав. Я теж хочу шукати нашого господаря.

– Ні, – зафучав кіт. – Ти, не справжній друг, не надійний. Ми таких не беремо.

– Ну візьміть, – заскімлив пес. – Я так собі сказав, не подумавши.

– Та візьмімо його, коте, – попросив кінь. – Втрюх воно якось краще.

Отже, вирушили втрюх шукати Івана-кошикаря. А де шукати, того не знав ніхто.

Не від'їхали ще від дуба, коли дивляться – кошик порожній валяється.

– Стійте, стійте, – загукав кіт, – це господарів кошик, візьмімо його.

Взяли кошик, посадили в нього кота, поставили на коня. На коні пес сидить, кошик з котом тримає. Поїхали.

– А куди їхати? – питає кінь.

– Не знаю, – каже собака.

– Не знаю, – каже й кіт. – Знаю тільки те, що треба якнайдалі від'їхати від того дуба, куди вночі злітаються чорні круки.

Від'їхали кілька гонів від того дуба та й знову стали.

– Так куди ж їхати? – спитав кінь. – Який толк їхати навмання? А може ми ще далі їдемо від того місця, де зараз перебуває наш господар.

– Може й так, – заклопотано сказав пес. – А звідки ж нам знати, куди треба їхати?

– Зараз спробую щось розпитати, – сказав кіт.

– А в кого ж ти розпитаєш, коли довкола – ні лялечки?

– То я вже собі знаю, у кого мені розпитати. Тільки щоб ви без мене нікуди не їхали, бо я вас не знайду. Я не собака, щоб брати слід.

Кіт зник, а друзі zostалися його чекати. Кінь став пастися, а собака відбіг недалечко, думав, може вдасться якесь немудре зайчення вполювати. А кіт дурно часу не гаяв. Впіймав він польову мишу, обережно її в лапах тримає та в неї питає:

– Не бійся, я тебе не з’їм, якщо ти мені розкажеш, чи не знаєш ти часом чого про скарби чорних круків. Ви, миші, скрізь лазите і багато чого знаєте. От і я дещо знати хочу. Та не тремти так.

– Знаю, я знаю, де чорні круки ховають свої скарби, але твої зуби і твої пазурі такі страшні, що я й говорити забуваю. Ти відпусти мене, то я й розкажу.

– Е-е, хитра ти, як я бачу. Я тебе відпущу, а ти й утечеш. Ні, голубонько, спершу ти розкажи, а вже потім я тебе відпущу.

– Ой, котику, ти найстрашніший в світі звір. Не можу я так розказувати. Страх сковує мій розум, думки мої плутаються. Відпусти мене – і я все тобі розкажу.

– Ну, гляди мені, коли одуриш, то я, хоч і рік тут сидітиму, а таки вилочлю весь твій рід аж до дванадцятого коліна.

Та й відпустив мишу. А миша відбігла на безпечну відстань, сіла на горбочку, віддихалася, лапкою хутерце пригладила та й каже:

– Це ти правильно сказав, що ми, миші, багато знаємо. Ви, коти, нас не дооцінюєте. А особливо люди. Вони собі думають, що миші дурні. А воно ж не так. Наші таємні ходи ведуть і в королівські палаци, і в хати бідняків. Тільки в бідняка чим поживешся? Нічим. Та й у бідняків чомусь завжди є коти. Пробач, але...

– Скорше кажи те, що я хочу знати. Мені ніколи твої теревені слухати.

– Кажу, кажу, не сердся, пане коте. За трьома полями, за трьома лісами, за трьома дорогами, за річкою Гримучкою, за

гнилим болотом є глибока-преглибока яма, а в тій ямі велика-превелика нора. А в тій норі вже скарби чорних круків. Там така сила-силенна тих скарбів, так вони сяють, що й світла не треба. Так вони манять до себе, що ми, миші, на що вже до золота і самоцвітів байдужі, не раз і не два ходили на ті скарби подивитися і дітей своїх водили. Їсти їх, звичайно, не можна, дехто пробував. А от подивитися є на що. Ми, миші, теж красу розуміємо. Але я тобі, пане коте, таке скажу: ти туди не доберешся, навіть не пробуй. Ще три поля перейти можна, три ліси також. Три дороги, правда, терням та будяччям позаростали, по них дикий камінь лежить. Та ще ті дороги якось можна здолати. А от річку Гримучку тобі ані не перейти, ані не перепливати. Ні мосту, ні броду. Вона, хоч невеличка, але швидка, а вода її така холодна, що по її берегах, ні квіти не цвітуть, ні трави не зеленіють. А про гниле болото й казати нічого. Ні броду не знайдеш, ні моста не покладеш. Засмокче, зтягне те болото кого хочеш – і ні сліду. А якби й перебрів якось ти через те болото, то яма там така глибока, що ні драбин таких, ні мотузків таких нема, щоб до її дна дістати. Кинеш камінь – і не почувеш, як він об дно стукає. Крукам що? Вони літають. У тебе ж крил нема. От був би ти мишею, я б тебе по таємних ходах до самої норі провела. А так... Вибачай.

Повернувся кіт до своїх друзів та й розказав все, що сам чув від польової миші. Зажурилися вони, кінь важку голову додолу звисив – задумався. Та журись чи не журись – журбою горю не зарадиш. Робити щось треба.

– Доки ми тут журимося та міркуємо, нашому господареві там непереливки, – сказав кіт.

– А може його вже й на світі нема, – сумно докинув собака.

– Не треба так думати, – розважливо сказав кінь. – Такі думки ноги сплутують, копита збивають. Треба щось робити. Дорогу ми вже знаємо. Це головне. То поїхали. Чого стояти?

– Поїхати можна, це справа не хитра. Але як ми переберемося через Гримучку та через гниле болото? –

замислився кіт.

– Їдемо, а там якось буде, – сказав собака, котрому ніяк не сиділося на місці.

– Е, песику, якось нічого не буває, – зауважив мудрий кіт. – Ми можемо тільки даремно час згаяти. І господареві не зарадимо, та й аби самі часом не пропали. Я б казав так... Перед тим, як пускатися в таку далеку дорогу, давайте заїдемо у Дрімайлівку, в село нашого господаря. Пам'ятаєте, він казав? Знайдемо там братів його, а коли пощастить, то й дівчину Галю. Отоді й рушимо. Без людської допомоги нам тут не обійтись.

– Тільки дурно час втратимо, – незадоволено буркнув пес.

– Часом можна щось і втратити, щоб потім знайти.

– То поїхали, – рішуче сказав кінь. І це було остаточне вирішення справи, бо і кіт, і пес, мали коня за наймудрішого, бо він мав найбільшу голову, та й сам був великий і дужий.

Тимчасом круки принесли Івана до схову своїх скарбів. Вони дуже натомилися, бо нести такого хлопця – справа нелегка. Круки тут-таки попадали від втоми та й послули. Тільки крукиня все ходила та й ходила довкола Івана. То дивилася, чи не тісно він стягнутий мотузками, то нахилялася, щоб вловити ледь чутне його дихання: чи живий. А потім просто дивилася та й дивилася на молоде вродливе парубоче лице.

– Жаль, – тихо сказала крукиня. – Міг би бути мій.

І зітхнула.

– А може ще й буде. Тепер він вже без обручки, і звідси йому не вибратися.

Хлопець все ще не приходив до тями. Він спав. Уві сні раптом починав стогнати, з кимось боровся, а потім безсило затихав і ставав, як неживий.

– Це я тобі зробила, я, – зловтішалася крукиня. – Мабуть-таки трохи перестаралася, що ніяк до тями не прийдеш.

А потім жаль брав гору, і вона знову ходила біля парубка, якось намагаючись йому допомогти. То щось йому під голову підмощувала, то ноги й руки йому зручніше вкладала.

Нарешті прокинулися її брати.

– Ну що він? Ще не очуняв?

– Ще спить.

– А може він вже здох?

– Ні, він живий. Люди не здихають, а вмирають. Це круки здихають.

– Не один чорт.

– Розв'яжи його.

– Ще чого!

– А я сказала: розв'яжи.

– А хто ти така, щоб тут наказувати?

– Це моя здобич, і я маю право.

– Ти його нам віддала.

– Можу й забрати.

– Не можеш. Нащо тоді ми його сюди волокли?

– Розв'яжи. Він звідси однак не втече.

– Та добре. Я можу й розв'язати. Мені що?

Старший розв'язав мотузки і хлопець уві сні зітхнув – видно, відчув полегшу.

– Бідний, – з жалем зітхнула крукиня. – Мотузи поперетискали тобі ноги і руки.

– Отак! Ще пожалій його!

– І пожалію. А тобі що?

– Та нічого. Тільки бачу я, сеструню, що небезпечно тебе з ним тут залишати, щоб змови якої не вийшло.

– За мене не бійся. Змови не вийде. А що хлопець мені подобається, то вже вибач. У мене в грудях є серце, і воно б'ється, і воно людське. Не те, що в тебе – каменюка.

– Серце! Кому воно потрібне, те твоє серце?

– Не тобі про те судити.

– Поговори мені!

– А ти не лякай.

– Сама злякаєшся, коли я посаджу тебе тут навечно разом зі сліпим круком.

– Мене? Зі сліпим круком? Е-е, братику, щось ти зовсім забувати став, хто я така. Тобі мало, що молодші брати тебе бояться? Хочеш і мене у страху і покорі тримати? Не вийде. Бо за мене ти не старший. Ми з тобою близнюки. Забув?

– То й що, що близнюки? Ти – крукиня, дівчина.

– То й що, що дівчина? Однак ти наді мною влади не маєш.

– Ну добре, добре, годі нам сваритися. Поки що мені й не треба мати владу над тобою. А як буде треба, то й матиму.

– Ніколи. Запам'ятай: ніколи.

– Ну добре, добре, то ми ще побачимо. А зараз, молодший брате, мені набридло чекати, доки він очуняє. Полети до Гримучки і принеси з неї води. Відразу опритомніє. Скорчить на рівні ноги, як ошпарений.

– Не смій, – крикнула крукиня. – Вода в Гримучці холодна, а тут ні обсушитися, ні обігрітися.

– Слухай, сестричко, чи не здається тобі, що ти...

– Ні, не здається. І глумитися над хлопцем я не дам. Навіщо тоді треба було його сюди нести? Щоб він тут помер? Я ще маю свою силу. Я його розбуджу.

Вона обернулася на дівчину, підійшла до Івана, поклала руку йому на чоло і тихо сказала:

– Прокинься, парубче, вже день надворі. Вже сонце стало і високо підбилося. Прокинься.

Чи то від дівочого голосу, чи від її доторку, чи час йому прийшов, але хлопець з натугою розплющив очі.

– Сонце? Ти сказала – сонце? Де воно? Я його не бачу.

– І не побачиш, – захихикав старший крук.

– Круки? Тут круки? Крукине, де я?

– Не лякайся. Ти у безпечному місці.

Хлопець спробував поворушити руками і ногами і застогнав від болю.

– Крукине, чому в мене так нестерпно болять руки і

ноги?

– Від мотузків, любий. Це пройде.

– А де моя обручка?

– Її більше нема. Ось на тобі мою.

І крукиня вже хотіла одягнути йому на палець свою обручку, але хлопець з несподіваною силою пожбунив її геть. Старший крук знову захихотів.

– А що, сеструню? Не вийшло? Не вийшло! Це тільки ти так думаєш, що твоя врода незборна. А воно не зовсім. Треба було одягнути йому обручку, коли він спав, то може б щось і вийшло.

– Замовкни. Не твоє діло.

– Не моє, звісно. Ти не спіши. Може потім, коли він трохи оговтається, коли зрозуміє, що виходу звідси нема, тоді посумирнішає, тоді може в тебе щось і вийде. А поки що облиш його. Нехай усвідомить своє становище.

– Може хтось мені все-таки пояснить, де я і що тут відбувається? – Обурено спитав хлопець.

– Я поясню, – обізвався старший крук. – Ти зараз в долині Чорних круків. У чорних круків є свої величезні скарби, нелічені і неміряні. Тепер ти будеш ті скарби стерегти. Довіку. Мусиш стерегти, бо звідси виходу нема.

– Нема? Бути такого не може.

– Може, хлопче, може. Змирися і живи.

Іван пошарив по кишнях, потім мацнув на шиї: ні хрестика, ні люльки не було.

– Це ти, крукине, мене пограбувала? Це ти віддала мене у руки своїх братів?

Крукиня трохи знітилася.

– Я. У мене просто не було іншого виходу. Я люблю тебе і хочу, щоб ти був зі мною.

– І ти думаєш, що я після такого буду з тобою? Огидна ти мені, – от що я тобі скажу. Ти ще гірша, ніж я про тебе думав. Ти ще гірша і хижіша, ніж твої брати. Приректи людину на такі муки, а потім запевняти, що ти любиш? Ну... Така любов

буває лише у чорних круків. У людей любов інша, висока і жертовна. Та тобі того не зрозуміти, бо ти не людина, ти – крукиня. Прощай, крукине. Більше до мене не підходь і зі мною не говори.

Крукиня заскімила, а її старший брат вдоволено захихотів.

– Ну що, сестричко, взяла? Тепер ти впевнилася, яка ти дурна? І не крукиня ти зовсім, а дурна ворона. Зрозуміла? І не розпускай нюні. Ти тоді просто огидна. А ти, хлопче... Чи не здається тобі, що ти забагато розпатякався? Не здається? Ну, побалакали – і годі. Вставай і берися за роботу. Хоча яка там робота? Але сторож має бути на своєму місці. Ходи, я покажу тобі наші скарби. Побачити таке диво не кожному випадає. Ну, вставай. Чого розлігся? Лежнів у нас не шанують. Ходімо.

– І не подумаю. Я до вас в сторожі не наймався.

– Ну-ну, хлопче. Я таких жартів не люблю.

– А я й не жартую. Сказав: не буду я вашим сторожем – і не буду. Нехай хоч всі ваші скарби пропадуть і ви разом з ними.

– Послухай, хлопче, ти хоч уявляєш собі, в яку халепу ти вскочив? Тут тебе ніхто ніколи не знайде. Та й не шукатиме. Навіть кістки твої тут зотліють. Зрозумів? Ото не пручайся і берися за роботу. Бо інакше ми сьогодні тобою пообідаємо.

Тут підлетів найненажерливіший крук.

– О, давай і справді ми ним пообідаємо. Мені будуть очі.

Підскочив і другий крук.

– А чого це тобі?

– Бо мені.

Тут між тими двома круками ледве не зчинилася бійка, але на них grimнув найстарший брат.

– Ану, киш, дурні! Я ще нічого не сказав. Не для того ми його сюди несли, щоб ним пообідати, та й нікого другого у нас поки що нема, щоб на сторожа поставити. Нехай полежить, відіспиться, помізкує. Не дурень же він врешті-решт. Зміркує,

що виходу нема, то й порозумнішає.

Настала ніч. Хоч у тій ямі увесь час було поночі. Іван зрозумів, що вже ніч, з того, що круки стали збиратися за здобиччу.

– А ти, сестро, летиш з нами чи будеш тут свого коханого стерегти, щоб бува не втік? Не втече, ти знаєш. То можеш спокійно летіти, – сказав старший крук.

– Я полечу, – тихо озвалася крукиня і теж стала збиратися. Хлопець з нетерпінням чекав, коли вже вони нарешті полетять. Він конче хотів все добре обдивитися, обмацати, чи нема тут хоч найменшої можливості вибратися з тієї пастки. От нарешті вони вже й полетіли. Коли затих шум крил, Іван, як сліпий, пішов, мацаючи по стінах, обмацуючи все ретельно знизу і аж доверху, доки міг дістати. І раптом він натрапив на вхід ще кудись. Хлопець увійшов. Чи це була печера, чи своєрідна така світлиця – важко було сказати. Вікон тут не було, та все ж довкіл розливалось якесь примарне світло. Хлопець аж очі примружив. А коли звук, став роздивлятися довкола, шукаючи джерела того світла чи блиску. І збагнув: то блищали і світилися коштовності. Вони лежали тут великими купами і просто на землі, і на полицях, лежали і дико світилися, манячи, захоплюючи у свій полон, прив'язуючи навіки кожного, хто їх бачить. Та його той блиск полонити не міг. Хлопець до того блиску був байдужий. Його ніколи не манили чужі скарби. Йому б тільки якоесь вибратися звідси. Але ніякого виходу поки що він не бачив. Тут стояли діжки, скрині, валізи, казани. Мабуть, в них теж лежали коштовності. Десь таки промайнула думка, що, якби хтось взяв собі якусь жменю того добра, то ніхто б і не помітив, а людина прожила б безбідно все своє життя. Але Іван не збирався звідси брати нічого. Йому б тільки обручку свою знайти, хрестик та люльку. Та тих його скарбів крукиня сюди мабуть не поклала. При собі тримає. Або десь в іншому місці. Але найбільше, чого хотів хлопець, то знайти вихід або хоч найменшу шпарину, аби вела у його світ, такий дорогий,

такий прекрасний і такий жаданий.

Раптом хлопець побачив, а скорше мабуть, почув, що тут є ще хтось. Придивився. В кутку на сухій траві хтось... Чи щось лежало. Те щось лежало майже непорушно. Придивився, але в кутку було зовсім темно і годі було роздивитися, що ж воно таке. Спершу Іван аж злякався. А потім собі зміркував, що боятися йому більше нічого. Найстрашніше вже звершилося – він у неволі. Навіть смерть вже не може бути страшнішою. Та хлопець не збирався так легко здаватися. Він ще побореться. Нехай начуваються. Ще трохи постояв, а потім спитав, спитав тихо, але сам злякався свого голосу, що прозвучав у тому підземеллі доволі несподівано.

– Хто тут?

І почув старечий, наче аж пошерхлий голос:

– То я, старий, сліпий крук.

– То виходить, що є ще один крук?

– Та я вже не знаю, чи я ще є, чи мене вже немає. Живу та й живу, ніяк умерти не можу. А кому потрібне таке життя? Ми, круки, живемо довго. Колись я з того тішився. А тепер... Послухай, я не знаю, хто ти, але чи не подав би ти мені трошки води?

– Я подав би, але не знаю, де тут вода.

– Вийди звідси у першу кімнату, скажемо так. Там десь має стояти кадуб з водою. І кухоль. Якщо можеш, зачерпни і подай мені. Я не пив вже багато діб.

– Спробую.

Вийшов з тієї нори чи печери і потрапив у суцільну пільму.

– Як же ж тут можна щось знайти?

Та продовжував далі обстежувати простір.

– Та скільки там того простору, – сам себе підбадьорював.

– Є, є! – Ледь не скрикнув. Так, то була величезна діжка з водою, закрита кришкою, а на кришці і кухоль стояв. Обережно зачепнув води і навпомацки, боячись об щось перечипитися,

поніс сліпому крукові. А йдучи отак, думав собі:

«Хоч він і крук, і теж напевно хижий, але ж жива істота».

Напоїв сліпого крука, а потім запитав:

– Скажи... Скажіть, чи звідси якимось можна вибратися?

– Ні, не можна. Без крил не можна.

Голос скрипучий, наче іржавий.

– Ти – людина?

– Так, я людський хлопець.

– Я чую. Я так і подумав. І хотів би я, хлопче, тобі чимось зарадити, та не знаю чим. Якби зарадив тобі, то хоч би щось добре на світі зробив, хоч якусь крихітку добра. Але не можу, хлопче, не можу. Якби мав силу, то вініс би тебе на своїх крилах з тієї глибоченної ями, але сил у мене нема. Я, хлопче, батько тим чотирьом крукам. Якщо хочеш, розкажу. Щоб ти знав. Бо вік мій вже мабуть недовгий – і тасмниця чорних круків зі мною в могилу ляже. Бо ті не розкажуть. А навіщо їм розказувати? Так-от... Дай ще води, там ще зосталося. Так-от... Був я, хлопче, колись людиною, як і ти. Сильним був та дужим. Мав трьох синів і доньку.

– То виходить, що і вони теж...

– Так, хлопче, так. І вони теж були колись людьми. Ти слухай, не перебивай, а то я на півслові засну і не розкажу тобі. А конче хочу розказати. Щоб ти знав. Старий я вже, немічний. А колись... Та що те згадувати? Про що це я казав? Ага. Згадав. Так-от... Жили ми просто і скромно. Але дуже нам хотілося стати багатими. Хотіли, щоб золота і скарбів всяких було в нас нелічено і неміряно. Особливо ж мій старший син. Ну, ти вже його бачив. Таким він був і людиною, жорстокий і ласий до багатства. А де ж того багатства взяти? Відразу й не придумаєш. І подалися ми в розбійники. Спершу в нас це не дуже виходило. А потім навчилися, звикли. Дурне діло – не хитре. І золото потекло до нас річкою. І золото, і самоцвіти, он бачиш, скільки тут всього. То ми розбоєм своїм зібрали. І грабували, і вбивали – всякого було. До крові звикли. І все

добро сюди зносили. Складали. Грошей не збирали. А навіть вони нам? От золото, коштовності всякі – це так. Їхній блиск приводив моїх дітей майже до стану оп’яніння. То я тепер розумію, що все це – тлін і не вартує жодного людського подиху, а тоді і я також... Але зло не може довго творитися безкарно. Колись неодмінно настає кінець і приходиться розплата. І кінець настав. Набридли чаклунці синіх гір наше злочинство – і вона з’явилася до нас у всій своїй вражаючій красі – у своїй золотій кареті, запряженій лебедями. Скільки жити буду, тієї вроди не забуду.

– Я покликана творити добро на землі. Але боротися із злом – це теж добро. Довго терпіла, довго чекала, доки ви отямитесь, – сказала з докором чаклунка. – Та бачу, що вам ніколи не буде досить. Сьогодні я прийшла, щоб вас покарати, бо зло не може бути безкарним. Живіть довго, але до кінця вашого віку будьте чорними круками. Володійте своїми скарбами, що нажиті нечесно, але ви з них ніколи не зможете скористатися, бо ви – чорні круки. І довіку. Тільки ваша дівчина, що зробила найменше зла, може, якщо захоче ставати дівчиною. Може навіть вийти заміж і народити дітей. Чорні круки завжди будуть боятися сонячного світла і літатимуть тільки вночі. Пам’ятайте, коли я ще раз до вас з’явлюся, тоді вже настане ваш кінець.

Сказала так чаклунка синіх гір та й полинула на своїх білих лебедях, а ми знялися в небо велетенськими чорними круками, що бояться сонячного світла, а літають лише вночі. Мене посадили мої діти довічно скарби стерегти. Довго стеріг. А тепер зостарівся, знемічнів та осліп, став непотрібний. То вони й забули про мене. Вряди-годи донька згадає, то кине мені якийсь кусень, а воду я тільки у сні бачу та п’ю досхочу. Та ще часом випрошу зі сльозами у дочки своєї. Отаке моє життя. Та не покаялися мої діти, не перестали чинити зло. От я і чекаю, що колись-таки знову з’явиться найдобріша в світі чаклунка синіх гір та й покарає нас ще раз, може цього разу відбере у нас життя, знищить зло. Ох, відвик я вже так багато

говорити. Я вже думав, що й мову людську забув. А бачиш, не забув. Втомився я, засну трохи. Іди і ти спочинь. Бо незабаром ранок. А там і діти повернуться. Бодай не поверталися. Іди, хлопче, спочинь.

А тим часом кінь, собака та кіт добралися, допиталися до села Дрімайлівки. Відшукати братів-кошикарів було дуже просто, їх знали всі. Розказали друзі про пригоди їхнього молодшого брата та й стали приспішувати, щоб ті в дорогу ладналися його рятувати. Не дуже й вірили кошикарі в ту історію, але якась доля правди, мабуть, в тому була, бо їхнього брата Івана таки ж вдома нема.

– Нехай би був гурту тримався, – невдоволено буркнув старший брат. – Подумаєш! За люльку образився! Тепер нам із-за нього базарний день втрачати?

– А скарби? – Обережно так нагадав середульший. – Ти чув про скарби?

– Скарби – це добре. Нам би тільки до тих скарбів добратися. Іван нехай там хоч все життя сидить. Що нам до нього? А скарби – це саме те, що нам треба. Не сиділи б ми тоді над своїми кошиками. Були б собі багачами. Може б і прислугу тримали, щоб самим нічого не робити. А Івана і не треба з тієї ями витягати. Нехай там сидить. Ми ж його туди не кидали. А то витягнемо – а він захоче свою долю скарбів. Тоді нам менше дістанеться.

– А може бути й так, що він нам взагалі нічого не дасть. Тоді що? Битися з ним?

– Але ж їхати однак треба.

– Та мабуть, що треба.

– То давай збиратися.

– Та куди нам спішити? Тих скарбів і так ніхто не забере.

Відбазарюємо – та й поїдемо.

– О, дивися, братова наша іде.

– Хто? А-а, Галя. Чого їй?

– Щось мабуть почула та й біжить. О-о, дивися, як

біжить, ледве не перечіпляється. Наречена!

Вбігла Галя, задихана і розпашіла.

– Щось чути про Івана? Де він?

– Та хто його зна. Нічого певного. За дурною головою і ногам горе.

– А я ж чула, друзі його, кіт, собака і кінь прибігли та й щось розказують.

– Та розказують. Але хіба ж такому можна вірити? Це ж кіт, собака та ще кінь. Ну що вони путнього можуть розказати?

– А я б таки їм повірила. Це ж справжні друзі. От і до села нашого допиталися. А навіщо це їм? Хочуть Івана порятувати. Ні, я їм вірю. Треба їхати, хлопці. Та й я з вами поїду. А раптом таки і я в пригоді стану.

– От відбазарюємо – та й поїдемо. Куди спішити?

– Та що ви! Йому ж там непереливки. Треба його чимдуж рятувати.

– Чи переливки, чи непереливки – сам винен. Нічого було від нас відбиватися та йти невідь-куди. Куди там! Наймудріший! Насміливіший! От і має тепер.

Нічого не сказала дівчина. Повернулася та й вийшла з хати. А там вже на неї чекали кінь, собака та кіт.

– Що ж, друзі, треба нам вирушати в дорогу самим. На братів сподіватися нічого. Не можна гаяти часу. Їдемо.

Всім було прикро. Кінь сумовито сказав:

– А може яюсь... Можна ще їх умовити?

– Пробувала, конику. Не можна. Мусимо надіятися тільки на себе.

Дівчина сіла на коня, поставила перед собою кошик з котом, собака біг поки що позаду. Собака з котом вирішили мінятися – по черзі їхати в кошику. Отак і вирушили в дорогу, далеку і небезпечну. І брати через вікно таке побачивши, захвилювалися.

– Видно-таки, поїхали, – сказав Петро.

– Ну й нехай їдуть, – зло засміявся Василь. – Не в їхніх

силах нашого брата вирятувати. Аби самі не пропали.

– А як вирятують?

– То нехай.

– А як скарби заберуть?

– Хто? Оці? Сам подумай: навіщо котові скарб? А собаці?

А коневі?

– А крукам навіщо?

– Воно й крукам скарби ні до чого.

– А про дівчину ти забув?

– Дівчина – це задача. Її скарб може знадобитися.

– Дівчина – то пуста. Її можна налякати, скарб у неї можна й відібрати. Нехай-но тільки вона той скарб здобуде.

– Та куди їй! А якщо все-таки здобуде, то ми на той час якраз і підіспіємо.

– Але їхати нам однак треба.

– Звичайно, що треба. Хто ж каже, що ні? Але поспішати нам нема куди. Відбазарюємо, а потім вже й поїдемо.

На тому й порішили.

А наші подорожні все їдуть собі та й їдуть. То кіт, то собака по черзі в кошику відпочивають. Час від часу зупиняються, щоб кінь попасся та дівчина шматок хліба з'їла та води випила. Коли дороги не знають, то кіт мишу впіймає та й у неї про все розпитає, бо місцина безлюдна – більше й розпитати ні в кого.

От проїхали вже три поля, а там і ліс почався. Ліс, як ліс, наче й нічого особливого. Та по якимсь часі зрозуміли наші подорожні, що це не простий ліс. Чи не пускає їх, чи застерігає. То гілка дорогу заступить, то вовче виття страх нажене, то ще якісь потаємні звуки моторошну тишу порушать. А коли в третій ліс в'їхали, то раптом нізвідки старенький дідок назустріч вийшов. Та й мовчки став на їхній дорозі. Ні об'їхати його, ні обійти. Зупинилися наші подорожні. Дідок той мовчить та й вони мовчать. Набридла Галі така мовчанка і вона спитала:

– Чого вам, дідусю? Чому ви нас не хочете пропустити? Ми собі їдемо, шкоди не робимо, нікого не кривдимо. Пропустіть нас, будьте такі ласкаві. Нам ніколи. Ми поспішаємо.

– Знаю, що ви поспішаєте. Знаю, куди ви поспішаєте. Викуп. Інакше я вас не пропущу.

– Дідусю, змилюйтеся. Який викуп? Ми бідні подорожні. У нас нічого нема.

– Знаю, що у вас нічого нема. Тоді нехай хтось з вас залишиться зі мною. Вас і так четверо, а в казці має бути троє. Хтось тут зайвий. Залиште його мені. Самі вирішуйте, кого, мені однаково. Я прийму будь-кого.

– Дідусю, наша казка особлива. Тут нема нікого зайвого.

– А чому це ваша казка особлива? Казка – як казка. Викуп. Інакше не пушу.

І що ти тут робитимеш? Стоїть дідок – ні з місця. Стали радитися подорожні.

– Без коня ми не доберемося. Без Галі також буде мало толку, – розмірковував мудрий кіт.

– А мене той дідуган відразу й на ланцюг посадить, – сказав пес. – Я знаю таких. Я їх по очах впізнаю.

– І посаджу. А ти як думав? – втрутився в їхню розмову дід.

– Доведеться зостатися мені, – сумно сказав кіт. – Якщо мені не вдасться... Ну, самі розумієте...

– Не вдасться, не вдасться. І не думай, – єхидно і сердито засміявся дідок.

– То ви й самі впораєтесь. Без мене.

– Котику, як ми без тебе? – заплакала Галя.

А дідок собі посміхається.

– Шкода kota, красуне? Тоді ти залишайся. Я б не заперечував.

– Гав! Давайте я його краще покусаю. Гав!

– Но-но! Ти не дуже. Бо я...

– Не треба, песику. Може якось миром.

– Яким там миром? Хіба ти не бачиш, що цей нахабний старий такий сміливий та хоробрий, бо нема серед нас чоловіка з добрячим дубцем?

– Давайте не сваритися, – сказав кіт. – Вирішено. Я залишаюся. Думаю, не надовго.

Старий посміхнувся.

– Прощайся. Більше ти їх не побачиш. Бо пробудеш у мене до кінця свого котячого життя. І годувати мені тебе не доведеться: у мене в коморі мишей предостатньо.

– Де є миші, там розумний кіт не пропаде, – весело сказав Мурлика і прощально махнув хвостом. Тут-таки старий згріб kota на оберемок та й поніс. Подорожні могли вже їхати собі далі. Вони й поїхали, похнюплені та невеселі. Шкода їм було розумного kota. Вони не дуже вірили, що йому вдасться втекти з міцної дідової комори. Кожен розумів, що, якби навіть котові і вдалося втекти, то кіт – це не пес: він ніяк їх не знайде. Галя про всяк випадок заламувала гілки, але чи це допомогло б бідному котові? Хто зна. Але, якщо він навіть їх не знайде, то нехай би хоч був на волі, щоб не сидів у старого все життя в коморі, не ївши, як старий обіцяв. Їхали повільно, наче все ще сподівалися, що кіт їх ось-ось наздожене. Мовчали. Кожен думав ніби щось своє, але насправді всі думали про kota. Навіть собака, що мав до kota лише негативні емоції. Не даремно ж кажуть часом: живуть, як кіт з собакою.

– Благородна тварина, – не витримав кінь, – на себе все взяв. Тепер ми просто мусимо врятувати нашого господаря.

– Подумаєш, – вискнув пес, – якби я був котом, то і я б на себе все взяв.

А так... Посадив би мене старий на ланцюг та й...

– Не треба, песику, нічого казати, – погладила собаку Галя. Тепер він гордо сидів у кошику, злавив з коня лише тоді, як була у тому потреба.

Ось і ліс закінчився. Далі пролягли перед мандрівниками три важких дороги. Кінь зупинився. Всі прислухалися, наче все ще сподівалися почути знайомий голос. Та в лісі було

тихо.

– Їдемо далі, – сумно сказала дівчина. І рушили. Як тільки кінь ступив на дорогу, так і бризнула його кров на терня та будяччя.

– Е, коню, стій, – крикнула Галя та й стала діставати зі своєї торбини хустки, сорочки та теплий одяг, що взяла з собою про запас. Дівчина обмотала коневі ноги та й поїхали далі. Подолали всі три дороги. На ногах у коня від Галиного одягу залишилося саме тільки гноття. Кінь скрушно хитав головою, а Галя казала:

– Не журися, конику. Зате ми таку важку дорогу подолали. А назад будемо їхати – ще щось придумаємо.

Вирішили відпочити після важкої дороги у затишному видолінку. Аж тут раптом...

Але залишимо наших подорожніх у тому пишному видолінку, а самі повернемося до бідного кота, бо і нам не байдужа його доля.

Старий, як і обіцяв, кинув Мурлику в міцну комору, де було, це кіт відразу почув, багато мишей.

– Отут і сиди, – сердито сказав дід. – Тут тобі їжі надовго вистачить. А як не захочеш трудитися, то здохнеш від голоду.

Замкнув дід комору та й пішов. Миші притихли, затаїлися, але кіт знав, що вони тут, майже поруч. Йому навіть здалося, що він відчуває погляд їхніх цікавих очей-намистинок. І кіт заговорив, дуже тихо, але внятно:

– Слушайте мене уважно, дорогі миші і мишенята. Можете не прикидатися, що вас тут нема. Ви є, і я це добре знаю. І ви знаєте, що я це знаю. Давайте допоможемо одні одним: ви мені, а я вам. Господар тієї комори обіцяв мене не годувати. І я просто змушений буду вас ловити. Щоб такої біди вам не було, бо мені буде дуже шкода, щиро раджу вам прорити якнайскорше, доки я ще їсти не захотів, мені вихід з тієї комори. Я собі заберуся звідси, а ви і далі будете жити, як жили досі.

Зашуміло, запищало все довкола. Тільки тепер мурлика збагнув, як їх тут багато. На таке він і не сподівався. Він почув цілий хор тоненьких мишачих голосів.

– Треба скорше зробити так, щоб той кіт звідси забрався.

– Треба, бо він незабаром захоче їсти і почне нас ловити.

– А ти думаєш, що це так просто? Кіт – це не миша.

– Давайте покличемо крота Рийка. Нехай нам допоможе. Він тут недалеко живе. Я знаю.

– І справді, давайте покличемо крота. Рузю, біжи за ним. Дуже його попроси, щоб прийшов. Тільки будь обережна. Не забудь, що на мишей не тільки коти полюють.

– А ми даремно часу не гаймо. За роботу.

Закипіла робота. Тільки хрускіт стояв. І кріт Рийко погодився сусідам допомогти. А чому ж не виручити? Все хрумтіло, тріщало, справа посувалася швидко. Кіт, втомлений всім пережитим, задрімав собі, власне, навіть не задрімав, а міцно заснув. Скільки він так проспав, того не знав. Аж раптом крізь сон почув тоненький мишачий голосок:

– Котику, котику! Вставай. Тобі пора. Вже все зроблено. Спробуй пролізти.

Кіт проліз у прогризений вихід і, опинившись надворі, тихо сказав:

– Дякую вам. Ви – справжні друзі.

– Щасливо!

– Ти – найкращий в світі кіт!

– І найрозумніший! – пищали тоненькі голосочки.

Кіт розумів, що треба чимдуж звідси тікати. Але ж не міг він бігти навмання. Йому треба було якось віднайти ту дорогу, по котрій поїхали його друзі. На щастя, декотрі коти дуже добре орієнтуються. Наш Мурлика обрав правильний напрямок і все біг та й біг. Ось і те місце, де він попрощався зі своїми друзями. Тут Мурлика зупинився.

– А далі куди? – Трохи розгубився. І на відстані побачив

заламану гілку.

– Це Галя, це вона, – зрадив кіт. – Вона знала, вона вірила, що я втечу і буду їх шукати.

І кіт побіг по сліду своїх друзів, час від часу заглядаючи вверх на заламані гілки. І, хоч було це досить небезпечно, він радісно заспівав:

Де розумні миші
І розумний кіт,
Затівати проти них
Нічого не слід.
Не страшна і баба,
Не страшний і дід,
Де розумні миші
І розумний кіт.

Пісенька котові сподобалася, і він підбадьорював себе нею аж доки не вийшов з лісу, аж доки не допобіг до трьох доріг. Отут йому було вже не до пісень. Як він не вибирав, куди йому стати чи стрибнути, однак направляв на колюче терня та будяччя або на гостре дике каміння. Отут він вже не співав, а голосно і жалібно плакав:

– Ой-ой-ой! Бідні мої лапки! Бідний я котик! Бідний я нещасний! І нікому мене пожаліти!

Та ні разу в його розумній котячій голові не промайнула думка про те, щоб припинити пошук своїх друзів, свого господаря і повернутися назад.

Нарешті закінчилися всі три жахливі дороги. Кіт зупинився. Його лапки немилосердно боліли.

– А тепер що? – замислився. – Де їх далі шукати? Далеко вони від'їхати не могли. Після такої тяжкої дороги мусять же вони десь перепочити.

І в надії, що його почують, кіт знову став голосно кричати:

– Ой – ой – ой! Бідний я, нещасний я кіт! Найкращий і найнещасніший кіт! Загубив я своїх друзів, а знайти не можу! Ой-ой-ой!

Аж раптом до друзів, що й справді відпочивали після виснажливої дороги, долинув знайомий голос кота.

– Ану тихенько, – сказала Галя. – Чи не наш то Мурлика так голосно гукає?

Прислухалися – так і є, Мурлика.

– Побіжи, песику, та приведи його сюди.

І хоч пес з котом завжди чомусь трохи не ладять, цього разу обидва були раді зустрічі. Тепер знову всі були разом. Відпочили, перекусили, що мали, Галя, як могла, порятувала котячі лапки.

– Тепер почнеться чи не найтяжча частина нашого шляху – річка Гримучка та гниле болото, – сказала дівчина. – Я навіть не уявляю, як ми його здолаємо.

– Мусимо, – сказав кіт. Він був дуже серйозний. Навіть не вірилося, що це він зовсім недавно так голосно кричав.

– Зараз ми мусимо заховатися у цьому видолінку. Вже вечоріє. Незабаром чорні круки полетять за здобиччу. Не можна, щоб вони нас побачили. Та й відпочити нам конче треба.

– Це ти слушно сказав, котику, – Галя не могла надивуватися, який розумний у них кіт. – Я вже чую холод тієї підступної річки Гримучки.

– І не дивно, – сумовито сказав кінь. – Весь свій теплий одяг ти витратила на мої копита.

– Нічого, конику. Головне зараз не те. Тепер нам треба думати, як переправитися через Гримучку.

Вже зовсім поночі підійшли до річки. Вона дихнула на них крижаним холодом. На її берегах нічого не росло: ні квітів, ні зеленої трави. Тільки два могутніх дуби росли по обох берегах майже один навпроти одного. Вони наче сміялися над марними зусиллями Гримучки, що прагнула все скувати льодом. Гуркотіло по дну важке каміння, холодна вода і швидка течія не залишала ніякої надії на хоч якусь переправу.

– Справжня Гримучка, – зажурилася Галя. – А головне – ні мосту, ні броду.

– Мусимо дочекатися ранку, – сказав кіт. – Вже темно. А вночі крім мене, ніхто нічого не побачить.

– А вранці що ми придумаємо? – засумнівався собака.
– Думаю, що даремно наша затія. Нічого у нас не вийде. А як згадаю, як ми будемо назад повертатися, то аж страшно стає.

– Ти, собако, краще помовчав би, якщо не можеш сказати нічого путнього, – сердито зашипів кіт. – Я правильно казав, що не треба його брати.

Галя кинулася заспокоювати kota і мирити його з собакою. Нарешті всі полягали спати, бо треба було трохи відпочити.

Під ранок, коли мабуть вже й круки додому повернулися, знявся страшний вітер. Навіть не вітер, а справжня буря. Беззахисні подорожні мерзли, аж зубами цокотіли. Кінь ще сьак-так. На дівчину страшно було дивитися. Кіт і собака, як могли, зігрівали її своїм хутром. Раптом щось як хрясне, як гупне – раз, а потім вдруге. Ніхто вже не спав, всі дослухалися, що діялося в природі.

– Що це таке? – з острахом спитала Галя.

– А хто зна, – відповіли їй, бо й справді ніхто і придумати не міг, що могло так гупнути, щоб аж земля задвигтіла.

І стихло. Вітер вщух. Зійшло сонце, починалася гарна, погідна днина.

– Пора, хлопці, – приспішила Галя. – Підемо подивитися, що той вітер накоїв. А заодно задня ще раз подивимося на річку Гримучку та всі разом поміркуємо, чи не можна все-таки через неї налагодити хоч якусь переправу.

Підійшли до Гримучки – і очам своїм не повірили: два могутніх дерева, що росли обабіч річки, лягли через Гримучку, утворивши такий собі місток, по якому міг перейти навіть кінь.

– От і вихід, – зраділа Галя. – Сама природа подбала про нас. А може й так, що нам допомагають якісь добрі сили. Вперед, друзі мої. Не бійся, конику, ступай веселіше. Ці дерева тебе витримають, бо то дуби. Їх наче навмисне хтось посадив

обабіч Гримучки. Вони наче чекали слухного часу, аби отак впасти. Вперед, мої хороші.

Без особливих зусиль вони перебралися через Гримучку і підійшли до гнилого болота. Яке ж було їхнє здивування, коли вони побачили, що гниле болото зовсім висохло. Тепер по ньому можна було йти, як по звичайній дорозі. Наші подорожні в таке не могли повірити.

– А може ми не туди потрапили? – засумнівалася Галя.
– Може це не гниле болото?

– Зараз ми це вяснимо, – сказав кіт і зник. А по якимсь часі він знову з'явився і радісно вигукнув:

– Все правильно. Це і є гниле болото, яке раптом чомусь висохло. Одна мишка мені сказала.

– Надіюсь, ти її відпустив? – суворо запитала Галя.

– А якже, відпустив. Я чесний навіть з мишами. Вперед. Часу гаяти не можна, бо хто знає, як далі поведе себе гниле болото.

Галя задумалася, а потім сказала:

– Нам допомагає хтось з добрих чаклунів.

Друзі спокійно перейшли через гниле болото і наблизилися до глибокої ями. Дівчина розхвилювалася.

– Він десь тут, зовсім близько. Якби тільки нам вдалося його врятувати.

– Врятуємо, – сказав кіт. – Давай мотузки.

– Ти що, хочеш зараз? – перелякано спитала Галя. – Зараз день, ті осорожні круки там. Треба знову чекати, доки вони полетять за здобиччю.

– Та вони сплять, налітавшись вночі. Але не бійся. Ми лише спробуємо. Не думай, що це так просто. Я хоч кіт, але добре це розумію. А раптом мотузки будуть короткі. Це було б дуже образливо.

– Не може такого бути. Мотузків я взяла достатньо.

– Чіпляй кошик і опусти мене. Я серед вас найлегший. А коли я сіпну мотузку, тягни кошик догори.

Так і зробили. Міцно прив'язали кошик до кінця мотузка

і обережно стали опускати kota.

Галя розмотала весь мотузок та й зупинилася. По якімсь часі мотузок сіпнувся. Кота в кошику обережно підняли догори. В нього був кепський настрої.

– Ну що, котику? – захвилювалася Галя.

– Та... Погано. Як я і передбачав. Мотузка забракло.

– Та ти що!

– Та я нічого. А де взяти ще мотузка?

– І що, багато бракує?

– Та багато. Якби не дуже високо, то я б скочив, але, на жаль...

Галя заламала руки, стояла і ледве не плакала.

– Хто ж знав...

Та раптом вона рішуче махнула рукою і посміхнулася.

– Вихід є. Я придумала. Ану, песику, подай мені ніж. У мене в торбині. І стала розплітати своє довге густе волосся.

– Що ти хочеш робити? – Майже всі в один голос.

– Сукати мотузок, – весело сказала дівчина.

– З волосся? З твого волосся?

– А що ж тут такого? Ви навіть собі не уявляєте, яке воно міцне.

– Шкода, Галю. А може не треба? – благально сказав кіт.

– Дурниці! Навіщо мені та краса, коли Іван...

Вона знову ледве не розплакалася. А потім розсердилася і на себе, і на всіх.

– Не треба мені під руку нічого говорити. Хто знає кращий вихід? Прошу. Ага! Ніхто не знає! Тоді навіщо ті розмови?

І дівчина без жалю стала ножем зрізувати своє пишне волосся. Це було дуже незручно. І дзеркала не було. Волосся зрізувалося не рівно, абияк, але робити було нічого. Всі відвернулися. Жаль було дивитися, як нівечиться дівоча краса.

– Все, – по якімсь часі майже весело сказала Галя. – Ех,

ви, тонкослізки! Веселіше дивіться на світ. Вихід знайдено – це головне. Ходімо звідси. Сукати з волосся мотузки – це робота довга. Аби до вечора впоралася.

Вони замаскувалися за кущами і дівчина взялася за роботу. Зі свого волосся сукала вона мотузки і зв'язувала їх до купи. Потім сама милувалася своєю роботою. Всі мусили визнати, що в неї це добре виходило. Вже зовсім споночіло, коли роботу було завершено.

– Тепер має вистачити, – задоволено сказала Галя.

– Треба тільки дочекатися, коли полетять круки.

Затаїлися і чекали. Раптом у вечоровій тиші почувся хижі голоси і шурхіт чорних крил. Круки пролетіли зовсім низько, прямісінько над нашими подорожніми. Аж страшно стало: а раптом вони їх помітять? Але ні. Круки вниз не дивилися. Вони гомоніли між собою, сердито про щось сперечаючись.

– Тепер пора, – сказала Галя. – Ходімо.

І всі знову наблизилися до глибоченної ями.

– Ви мусите спуститися обидва, котику і песику, – керувала Галя. – А потім підніметеся і розкажете, що там і як. Тоді вже вирішимо, що нам робити. Ну, сміливіше, друзі мої.

– Мені страшно, – зізнався кіт. – Я боюся, що твоє волосся...

– Не бійся. Воно міцне. Ну...

Спершу опустили kota, а потім витягнули кошик і посадили в нього собаку. Все пройшло добре. Тепер треба було чекати. Кіт сміливо рушив вперед. Круків не було – це він знав. А чого ще боятися?

– Няв! Няв! – Голосно сповіщав кіт про своє наближення. – Агов, господарю, де ти?

– Що я чую? – Немало здивувався Іван. – Невже це ти, котику?

– Та ж я. А хто ж ще?

– Гав! І я.

– І ти, песику? Ну, друзі мої, на таке я й несподівався. Як

ви сюди потрапили?

– Та вже потрапили. Ми хочемо тебе вирятувати.

– А там на верху і Галя є.

– Галя? Моя Галя? Це неймовірно.

– А брати твої не приїхали. Вони поспішали на базар.

– Ну... Нічого. Трохи сумно, але з тим нічого не зробиш.

Було б дивно, якби вони вчинили інакше. Але ж як ми звідси виберемось? – занепокоєно замислився кошикар.

– Ми то виберемось, – сказав кіт. – У нас є твій кошик і мотузок. Але як тебе звідси витягнути – того ми ще не придумали. Але ми неодмінно придумаємо. Завтра увечері будь готовий.

– Буду. Якщо круки мене не з'їдять. Вони вже давно збираються.

– А ти постарайся, щоб не з'їли.

– Та вже постараюся. А зараз, хлопці, допоможіть мені знайти мою люльку, обручку і хрестик. Думаю, що крукиня десь тут заховала.

– Собако, це до тебе.

– Спробую.

Та й пішов все ретельно обнюхувати.

– Що ж ти там нюхаєш, друже? – сумно сказав хлопець. – Хіба ж обручка має запах?

– Обручка не має запаху, а от люлька має. Вона пахне тютюном. Тихо, тихо, мені треба зосередитися. Здається, я чую запах тютюну.

А по якимсь часі собака подав голос:

– Гав! Знайшов! Ось тут, в цьому куті.

І став рити землю. Ще мить – і кошикар витирав від бруду свої найдорожчі скарби: хрестик, обручку та люльку.

– Тепер я певен, що круки мене не з'їдять. Нічого вони мені тепер не зроблять. Дякую вам. Ви справжні друзі.

– А ти, коте, казав, що мене не треба брати, – дорікнув котові пес.

– Ну, давай забудемо наші чвари. Тепер не проте треба

думати. Ну, ми пішли, господарю. Будемо думати, як тебе звідси витягти.

– Мої ви хороші! Тепер я знаю, що я не сам. А то я вже зовсім занепав духом.

А наверху з напруженням чекали. Для них тут час тягнувся довго. І ось нарешті мотузок сіпнувся. Галя з полегшенням зітхнула і витягнула спершу kota, а вже потім собаку.

– Ну?..

Хвилювалася й чекала.

– Є, живий! Зрадів, коли нас побачив. Тепер треба думати, як його визволити. Наш господар не кіт і не пес. Його в кошику не витягнеш.

– Не знаю, – зізналася Галя. – І ніхто того не знає – оце найгірше.

Наближався ранок. Треба було чекати наступного вечора.

Вранці повернулися круки і, як завжди, залягли спати, а поставши, поставили кошикаря перед собою. Найстарший крук сказав:

– Чи ти знаєш, кошикарю, що ти нам набрид?

– Ви мені також, – відповів хлопець.

– Востаннє тебе питаю: ти будеш стерегти наші скарби?

– Не буду.

– Подумай.

– Подумав.

– Так... Крукине, оберни його... Ну, скажімо... На павука.

Або краще на кажана. Ти ще не забула, як це робиться?

– Ні, не забула.

Крукиня стала навпроти хлопця і незмигтно дивилася на нього. Потім пошепки щось промовляла, роблячи кола і ще якісь загадкові геометричні фігури. А хлопець стояв собі, хоч би йому що, зухвало посміхався і дивився на крукиню.

– Що таке? – розсердився старший крук.

– Я не можу.

– Не можеш? Чому це ти не можеш? Хіба не Кирик з Великих печер вчив тебе всіх премудростей чаклування? Чи він даремно витратив на тебе свій час?

– Не знаю. Я наштовхуюся на якусь силу.

– Яку там силу! Ти просто шкодуєш його. Чого шкодуєш? Він однак твоїм не буде.

– Знаю, що не буде. Не край мого серця.

– У круків нема серця. Он висить шабля в золотих ножнах. Візьми її і зітни йому голову. Ти це вмієш робити. А я посиджу і подивлюся, як це в тебе виходить.

Крукиня взяла шаблю, хотіла махнути нею – і опустила руки.

– Не можу.

– Що таке? Не розумію. Ну добре. Тоді... Несіть побільше сухої трави і розкладіть вогнище. Спалимо його к лихій матері.

– І самі задихнемося від диму у тій чортовій норі, – зло кинула крукиня.

– Не задихнемося. Дим догори поснується.

Розпалили вогнище і вже хотіли кинути у нього кошикаря, а вогнище й погасло.

– Нічого не розумію, – закричав старший крук. – Нічого не виходить. Все проти нас. Ти, хлопче, часом не чародій?

– Якби я був чародій, то давно вибрався б звідси, а вас би спопелив, щоб і сліду вашого на землі не зосталося.

– А скарби собі забрав би? Чи не так? Хитрющий ти, як я бачу.

– Ні, звідси я не взяв би нічого.

– Так я тобі й повірив!

– Як хочеш.

– Що ж нам з ним робити? Сьогодні ж полетиш до Кирика на пораду. Чуєш, крукине?

І раптом сонячний промінь впав на палець кошикаря і на ньому блиснула обручка. Всі це помітили.

– Він знайшов! – зло звереснула крукиня. – Він знайшов хрестик, обручку і люльку. Тому ми перед ним безсилі.

– Знайшов? А чому ж ти, роззяво, так погано сховала?

– Та я добре сховала. І як він міг знайти?

– Ну от що... Сьогодні нехай ще поживе. А завтра начувайся. І ти, крукине, також. Боюся я, щоб між вами змови не було.

Наближався найвідповідальніший момент. Всі були дуже серйозні. Прослідкували за польотом круків, але у темряві не порахували, скільки їх пролетіло. А крукиня цього разу затрималася. Вона все ще надіялася якось умовити кошикаря зняти свою обручку і бути з нею.

– Послухай, – стала перед ним у найпринаднішій позі. – Ти ж не дитина. Ти розумієш, що мої брати жартувати врешті-решт перестануть – і ти загинеш.

– Чого ти хочеш, крукине?

– Зніми обручку і будь моїм. І я врятую тебе.

– Ні.

– Я винесу тебе з тієї ями. Ти візьмеш мене за дружину, ми оселимося... Де схочеш: в селі чи в місті. Я дуже багата. Я заберу свою частину скарбів. Ти собі навіть уявити не можеш, які ми будемо багаті. Я порву зі своїми братами, якщо ти того захочеш.

– Досить, крукине. Я сказав – ні. І це остаточно. І не пробуй мене умовляти. З того нічого не вийде. До скарбів я байдужий. Лети за своїми братами і хай тобі таланить.

Коли всі зібралися біля ями, в цей час крукиня і вилетіла. Вилетіла – і побачила наших подорожніх. Вона відразу все зрозуміла. Їй не треба було пояснювати, хто така Галя. Очі крукині хижо блиснули, але Галя її не злякалася. Вона незмигну дивилася на крукиню, аж та розгубилася.

– Ти... Ти чого сюди прийшла? – крикнула крукиня. Здавалося, що вона ось-ось кинеється на дівчину.

– Я прийшла за своїм хлопцем.

– Він мій.

– Ні. Він ніколи не буде твоїй, бо він любить мене. Можна полонити тіло, але любляче серце полонити не можна.

Тут крукиня обернулася на дівчину і стала навпроти Галі. Вона раптом заговорила палко і пристрасно.

– Я бачу більше, ніж ти думаєш. Я бачу квітку кохання, що розквітла в твоєму серці. Про неї мені казала чаклунка Синіх гір. Вона сказала:

– Коли сюди прийде дівчина з квіткою кохання в серці, тоді настане твоїй кінець.

Віддай мені свою квітку кохання.

– Я не знаю, про яку ти квітку говориш, але все, що я маю в серці, – то все моє, і я тобі нічого не віддам.

– Віддай мені своє кохання. Віддай.

– Ні.

– Ти будеш дуже багата. Ти навіть не уявляєш собі, яка ти будеш багата.

– Ні. Навіщо мені те багатство, коли не буде кохання?

– Ти не знаєш. У мене є великий скарб. Я все тобі віддам, тільки віддай мені квітку кохання, що розквітла в твоєму серці. Я знаю, як це можна зробити. Треба тільки твоєї згоди.

– Ні.

– Тоді ти загинеш.

– Гав! А можна, я її покусаю? – заричав собака та й кинувся до крукині.

– Заберіть собаку! Я смертельно боюся собак.

– Не треба, песику. Вона нічого мені не зробить. Вона безсила.

– Так, доки в твоєму серці цвіте квітка кохання, я нічого не можу тобі зробити. Ти маєш рацію. Але ж я не можу відступитися від твого хлопця. Тільки подумай: ти будеш багата. Ти знайдеш собі іншого, кращого, якого схочеш.

– Ні.

– Тоді ти загинеш. І хлопець твоїй загине.

– Нехай.

– Але я і справді перед тобою безсила, як і перед ним.

І тут увагу всіх привернув якийсь шум. Всі крутили головами і ніяк не могли зрозуміти, звідки він. Аж тут з ями, напружуючи останні сили, вилетів сліпий крук, несучи Івана-кошикаря. Чи треба вам казати, що з того часу, як Іван знайшов вмираючого сліпого крука, він ділив з ним свою їжу, напував його водою. А вночі, коли круки летіли за здобиччю, хлопець і сліпий крук вели між собою довгі цікаві розмови і не помітили, як заприятелювали. Того вечора старий сліпий крук сказав:

– Знаєш, хлопче... Мені здається, що я міг би винести тебе з тієї ями.

– Справді? – захвилювався хлопець.

– Справді. Мені здається, я зможу.

– На це треба багато сили.

– Якщо на те підуть мої останні сили, я однак спробую.

– І не страшно?

– Ні, мені вже нема чого боятися. Сідай мені на спину, тримайся міцніше і не дивися вниз, щоб голова не запаморочилася.

І вони полетіли. Летіти було важко. Часом здавалося, що ось-ось сили зрадять сліпому крукові, що вони обидва впадуть і розіб'ються. Але крук продовжував свій вочевидь останній політ.

– Ще трошки, друже мій, ще зовсім трошки, – благально шепотів Іван. – Я вже бачу їх, я вже чую їхні голоси.

І нарешті воля! Хлопець скочив на рівні ноги і підхопив безсилового сліпого крука, щоб не впав він у ту глибоченну яму, а потім вже кинувся до Галі, що безтямно дивилася на примарний світ. Місяць ясно світив і, здавалося, посміхався. Видно було, як вдень.

– Дівчино моя, – кинувся хлопець до неї. – Як ти тут опинилася?

– Дякуй своїм друзям. Це вони.

– Що ти зробила з косами?

– Я з них мотузки сукала, тебе рятуючи.

– О, я нещасний! Краще я сидів би в тій ямі, ніж мав би таке побачити.

– То пусте, любий мій, – посміхнулася дівчина.

– Мої коси відростуть і стануть ще густішими.

Нарешті отямилася крукиня і підійшла до сліпого крука, що безсило лежав розпростертий на землі.

– Ти... Ти... Зрадник! Ти зрадив нас.

– Я нікого не зрадив, – ледве вимовив сліпий крук. – Найперше зрадили ви мене, коли сліпого і немічного морили голодом і спрагою. Цей хлопець єдиний, хто пожалів мене: напоїв, нагодував і розрадив. А тепер мені, хоч і смерть – то й не страшно.

– Незабаром ранок. Чорні круки повернуться. Вони розірвуть тебе. Отоді я побачу, чи не буде тобі страшно.

– Ні, не буде. Я щасливий, що зробив хоч крихітку добра на цьому світі. А чи щаслива ти? Чи зробили щасливою тебе скарби? Можеш не відповідати. Я й так знаю, що ні. Ні ти, ні твої брати не стали щасливими. То мабуть не в скарбах щастя.

Всі дослухалися до тієї розмови. Крукиня стояла сумирна і ошелешена і не спромоглася суперечити своєму батькові. Може вперше вона задумалася над своїм життям і життям своїх братів.

Наближався ранок. Ось-ось мали повернутися велетенські чорні круки. Всі з острахом того чекали. Ось вони вже повертаються. Що ж воно буде? Круки, побачивши такий гурт, опустилися на землю і з подивом дивилися на всіх.

– Що тут відбувається? – гукнув найстарший. – Хто виніс того хлопця? Ти, крукине?

– Ні, не я. Подивися уважніше. Хіба ти не бачиш сліпого крука? Це він.

– Не може такого бути. Він же був немічний і безсилий.

– Значить, не такий він вже немічний і не такий він

безсилий.

– То виходить, що він нас душив?

– Виходить.

– А всі інші звідки взялися?

– Не знаю. Вони прийшли, щоб врятувати його.

– А ти що тут робила? Як ти допустила?

– Я безсила. Тут дівчина, у якої в серці розквітла квітка кохання.

– Дурниці! Мені набридло твоє слюн'яттяство. Скільки можна! Ну, нічого. Зараз я наведу порядок. Мене нічого не зупинить.

Але тут-таки похлинувся власним криком, бо саме в цю мить зійшло сонце і осяяло своїм світлом все довкіл. Зникали нічні страхи і примари. Світ ставав прекрасним. Круки заплющили очі і попадали на землю. Тільки крукиня в образі дівчини стояла, наче все їй було байдуже, все дивилася на Галю і шепотіла:

– Віддай мені свою квітку кохання.

Раптом всі одночасно скрикнули: хто від радості, а хто з переляку. До них наближалася карета, запряжена білими лебедями, а на ній горда чаклунка синіх гір з розмаяним вітром волоссям і квіткою лілії в руках. Круки розпласталися по землі, тільки крукиня незворушно дивилася на Галю, наче, крім квітки кохання, нічого не бачила, та сліпий крук безсило лежав на землі і сонце світило йому просто в невидючі очі. Наші подорожні та кошикар Іван дивилися на прегарну чаклунку, як на казкове диво, і, завмерши, чекали, що буде далі. А чаклунка стала на землю, глянула на всіх, а потім повернулася до сонця.

– Сонце пресвітле, ти бачиш, ти знаєш, я не хочу чинити зла. Я просто хочу, щоб його на землі не було. Нехай скрізь запанує добро і злагода.

Вона повернулася до трьох чорних круків.

– Я попереджала вас, а ви не стали кращими. Зло живе в вас. Його треба позбутися разом з вами. Розсиптеся ж порохом,

станьте землею.

І трьох круків не стало, мов ніколи й не було. Повіяв вітер і розвіяв порох, що залишився від трьох чорних круків. Тоді чаклунка повернулася до крукині.

– А ти? Я залишила тобі можливість бути дівчиною, вродливою дівчиною, кохати й бути коханою. І що?

– Я кохаю, але він... – Крукиня глянула на кошикаря. – Він мене не любить. У неї ... – повела очима на Галю. – У неї в серці розцвіла квітка кохання. Нехай вона віддасть її мені. Нехай віддасть.

– Ні, крукине, у кожного в серці має розквітнути своя квітка кохання. Ти хотіла здобути любов силою, купити її за скарби, ти не перестала чинити зло. Що ж, бути тобі чорною вороною до кінця твого віку. Лети.

І крукиня стала звичайною вороною, яких багато. А чаклунка підійшла до сліпого крука.

– Тільки ти зрозумів хоч на схилі літ сенс життя. Яке в тебе бажання?

– Я хочу вмерти. Але зроби так, щоб я ще перед смертю хоч на коротку мить побачив тебе, красуне.

– Поживи ще. І нехай буде по-твоєму.

Вона доторкнулася квіткою лілії до сліпого крука – і всі побачили, що замість немічного сліпого крука стояв чоловік середніх літ і, посміхаючись, незмигтно дивився на чаклунку. Потім вона підійшла до молодят.

– Тільки для вас я не можу нічого зробити. Ви свою любов вибороли собі самі. Давайте ваші руки. Я поєднаю вас навіки сонячними обручками. Таких обручок нема ні в кого.

Чаклунка взяла їх за руки, зняла догори, а сонце своїм промінцем обвинуло їхні пальці золотими обручками.

– Живіть щасливо, – сказала. – Все у вас буде гаразд, якщо між вами буде любов і згода.

Потім погладила коня – і його грива стала золотою, натруджені ноги зміцніли і набралися сили.

– Відтепер ти маєш доброго господаря, який любитиме

тебе. Ти ніколи не ходитимеш у плузі.

Потім підійшла до собаки.

– Ти ніколи не сидітимеш на ланцюгу.

Потім вона взяла на руки kota – і його скалічені лапки відразу загоїлися.

– Ти ніколи більше не знаєш ні голоду, ні холоду. Ну, здається, все. А зараз... Бурі, урагани, не завдавши шкоди нікому, винесіть на світ Божий всі скарби з розбійницького барлогу.

Що тут почалося! Світ ще такого не бачив – ні реальний, ні казковий. Діжки, казани, скрині, валізи, – все винесли вітри-буревії. До ніг наших друзів лягли купи золота, всяких коштовностей, що мінилися і переливалися під сонячним помінням. А чаклунка стояла, дивилася на все це і посміхалася.

– Беріть, молодята, – сказала. – Вам можна.

– Ні, – сказали обоє. – Нам звідси нічого не треба.

– Добре, – посміхнулася чаклунка, – візьми, дівчино, тільки оцей золотий гребінець і розчеси ним своє волосся.

Як тільки розчесала Галя золотим гребінцем своє волосся, коси в неї стали знову такі ж, як були. А чаклунка гукнула:

– Гей, вітри-теплокрилці! Летіть чимдуж до людей. Кличте їх. Нехай вони їдуть сюди, нехай вантажать скарби на вози, нехай будують храми, школи, нехай зводять мости, прокладають нові дороги. А ви, теплокрилці, помічники мої вірні, дивіться, аби жодна дрібничка звідси не потрапила до нечесних рук.

Тут несамовито заторохтіли вози, почувлися виляски батогів і голоси, що підганяли коней. Це поспішали за скарбами аж двома возами брати-кошикарі. Коні мокрі від швидкої їзди, а господарі від хвилювання. Кошикарі ні з ким не привіталися, навіть не глянули у бік свого брата Івана.

– От бачиш, Петре, – сказав з докором Василь. – Ледве не спізналися. А все через тебе. Все ніяк не міг з хати вибратися:

то спати, то їсти, то пити.

– Ну, годі тобі базікати. Давай вантажити на вози. Я ж сказав, що треба двома возами.

Та й вже хотіли вантажити. Але що це за чудасія? За що не візьмуться брати, все обертається на звичайнісінький пісок. Так морочилися брати довго. Аж нарешті і про Івана згадали. Розгніваний Петро накинувся на молодшого брата, немов щойно тільки його помітив.

– Чого стоїш, як той бовдур? Допоможи вантажити. Бачиш, що у нас нічого не виходить.

Та Іван лише посміхнувся. До друзів підійшла чаклунка.

– Що ж, нехай вони собі морочаться, а вам пора. Я скорочу ваш шлях додому. Станьте тісніше і закрийте очі. А чом же ти, Іване, кошика свого не береш? Добрий кошик, власними руками зроблений. Та й мандрував з тобою всюди. Візьми на згадку.

Взяв Іван свого порожнього кошика, друзі заплющили очі і за мить були вже вдома, втомлені, але щасливі. Коли дивляться, а в кошику повнісінько золота і коштовностей всяких.

– Як же ж це? – не вірив сам собі Іван. – Я ж сам бачив, що кошик був порожній. І всі почули, як десь далеко-далеко дзвінко засміялася чаклунка синіх гір.

Літературно-художнє видання

Тетяна ФРОЛОВА

СКАРБИ ЧОРНИХ КРУКІВ

Казка

Авторська редакція

Художнє оформлення

Підписано до друку 12.03.2012

Формат 60x84/16. Друк офсетний. Папір офсетний.

Ум.друк. арк. 5,8. Обл.-вид. арк. 5,6